

Het geboortehuis van de harddraverij

In 2017 viert de Harddraverijvereniging Prins Hendrik in Medemblik haar 175-jarig bestaan. Volgens de officiële geschiedschrijving werd op 17 september 1842 de eerste harddraverij op de Nieuwstraat verreden. Deze datum staat onder een negentiende-eeuwse aquarel van de harddraverij, een werk dat zich in de collectie van de Oudheidkundige Vereniging "Medenblik" bevindt. Ondanks deze concrete aanwijzing is de ontstaansgeschiedenis van de harddraverij in nevelen gehuld. Algemeen wordt aangenomen dat officieren van het Koninklijk Instituut voor de Marine het initiatief voor de paardenrace in Medemblik hebben genomen.

Enkele jaren geleden is in opdracht van Stichting Stadsherstel Medemblik de bouw- en bewoningsgeschiedenis van het pand Oosterhaven 20 onderzocht. Dit onderzoek leidde naar een verrassend spoor van het prille begin van de harddraverij. De bevindingen zijn gedeeld met het bestuur van de harddraverijvereniging en verwerkt in dit artikel.

Oosterhaven 20

Het pand Oosterhaven 20 is een rijksmonument. Dat wil zeggen dat het Rijk vanwege de cultuurhistorische waarde een beschermde status aan het pand heeft toegekend. Een toelichting waarom Oosterhaven 20 de status van rijksmonument verdient, staat in het monumentenregister. Volgens het register is het een 'hoog, wellicht 17e-eeuws pand, voor en achter afgesloten [=afgetopt]; gevel gepleisterd. Stoep met twee palen en scheidingskettingen.' Uit deze redengevende omschrijving kan worden opgemaakt dat de beschermde status vooral is gebaseerd op de verwachte ouderdom van het pand. Hoewel de twee stoeppalen er nog staan, zijn de scheidingskettingen al zeker 40 jaar geleden verwijderd. Maar dit terzijde.

In 2014 kreeg het pand Oosterhaven 20 nieuwe eigenaren en bood een grote renovatie de mogelijkheid de bouwgeschiedenis in kaart te brengen. Door het verwijderen van voorzetwanden kwamen aan de binnenzijde bouwsporen uit verschillende perioden tevoorschijn: van een houten skeletconstructie uit ca. 1600 tot een negentiende-eeuwse kachelnis. In de kern is Oosterhaven 20 inderdaad een vroeg zeventiende-eeuwse pand dat kort na de aanleg van de Oosterhaven tot stand is gekomen. Van oorsprong was het lager en moet het een trap- of tuitgevel hebben gehad. De huidige voorgevel is het resultaat van een grote verbouwing in de eerste helft van de negentiende eeuw.

Gedurende vier eeuwen hebben circa 25 eigenaren aan de instandhouding, uitbreiding en modernisering van Oosterhaven 20 bijgedragen. Eén ervan is de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen die het pand van 1909 tot 1974 als bank, bibliotheek, vergaderplaats en woning gebruikte. Ongetwijfeld herinneren veel Medemblikkers zich nog de Nutsspaarbank en Nutsbibliotheek aan de Oosterhaven. Maar voor het spoor van de harddraverij moeten we verder terug in de tijd, naar het jaar 1844 om precies te zijn.

Afb. 1: Oosterhaven 20 in 1974.

Relatie met harddraverij

In 1844 was Oosterhaven 20 eigendom van Sip Lim de Vries, een geboren en getogen Medemblikker. Het pand functioneerde toen als koffiehuis, sociëteit en slijterij in wijnen en likeuren. Twee jaar eerder had hij het voor een bedrag van f 1.300,- van zijn zwager Jacob Groot uit Midwoud gekocht. Op het moment van aankoop was Sip Lim de Vries al de uitbater. Het etablissement aan de Oosterhaven had een benedenkamer en een bovenkamer die door een herensociëteit werd gebruikt. In beide vertrekken stond een biljarttafel.

In de Oprechte Haarlemsche Courant van 22 en 29 augustus 1844 staat een aankondiging dat 'S.L. de Vries, sociëteithouder te Medemblik', op dinsdag 17 september van dat jaar een harddraverij organiseert. Volgens de aankondiging doet hij dat met medewerking van de leden van de sociëteit 'Vereeniging', ongetwijfeld de sociëteit die haar bijeenkomsten in de bovenkamer van Oosterhaven 20 hield. Met een wervende tekst werden eigenaren en liefhebbers van harddravers uitgenodigd om het volksfeest bij te wonen. De winnaar van de paardenrace wachtte een fraai bewerkte zilveren vaas en als premie werd nog een zilveren zweep beschikbaar gesteld. Na afloop van de harddraverij zou in het etablissement van Sip Lim de Vries een open tafel worden gehouden. Tegen betaling kon iedereen bij hem terecht voor een hap en natuurlijk een slok!

Blijkens een aankondiging in de krant van 7 juni 1845 was men in Medemblik een jaar later opnieuw voornemens om een harddraverij te organiseren. Dit keer zou de wedstrijd op 1 juli worden verreden. In de aankondiging wordt Sip Lim de Vries niet genoemd en ontbreekt ook de uitnodiging voor de open tafel. Paardeneigenaren dienden zich tenminste drie dagen vooraf aan te melden bij de heer H.G. Pijl.

In de jaren 1846-1847 wisselde het pand Oosterhaven 20 twee keer van eigenaar: Sip Lim de Vries verkocht het aan Klaas van Ammers die het pand op zijn beurt aan Gerardus Brevé overdeed.

Uit een aankondiging van de Medemblikker harddraverij uit 1849 blijkt dat de nieuwe eigenaar de traditie van de open tafel in het koffiehuis aan de Oosterhaven voortzette.

Koffiehuishouder en notabelen

Sip Lim de Vries was maar korte tijd eigenaar van Oosterhaven 20, maar zijn bemoeienis met de harddraverij in 1844 maakt hem tot een interessant figuur. Hij was dat jaar initiator van het volksfeest dat tot op de dag van vandaag in Medemblik jaarlijks wordt georganiseerd.

In 2010 verscheen een wetenswaardige tekst over de Medemblikker harddraverij in de serie "West-Friesland toen en nu", geschreven door John Brozius. Voor zijn verhaal verrichtte hij uitgebreid onderzoek in het Westfries Archief en kwam daarbij tot de conclusie, dat de eerste harddraverij op de Nieuwstraat waarschijnlijk in 1844 is verreden. Een zoektocht naar gegevens over de harddraverij vóór 1844 leverde in het archief geen enkele vondst op.

Wel vond John Brozius een artikel in de Hoornsche Courant van 28 augustus 1852, die voor de geschiedschrijving van de harddraverij in Medemblik van grote betekenis is. Want dit artikel blijkt niet alleen terug op de verreden harddraverij van 1852, maar bevat ook 'een korte mededeeling van den oorsprong der harddraverij in Medemblik'.

Afb.2: De harddraverij op de Nieuwstraat in het midden van de negentiende eeuw, getekend door Jacob Braaff.

Volgens dit artikel heeft Medemblik het feest aan een zeer eenvoudige man te danken: koffiehuishouder Sip Lim de Vries! Het was zijn idee om in 1844 een harddraverij op de Nieuwstraat te organiseren. Hij was een man die veel deed om de inwoners van Medemblik 'genoegen te verschaffen' en had enkele heren bereid gevonden om van alles te regelen.

In het artikel valt ook de naam van H.G. Pijl, die in de aankondiging van de harddraverij in 1845 wordt genoemd. Henricus Gerardus Pijl was apotheker en woonde zelf op de Nieuwstraat. Andere medeorganisatoren van het eerste uur waren: A. Langereis, stadsdokter Rutger Hubert Broers en Klaas Scharadam van Ammers. Zij behoorden tot de notabelen van Medemblik en het ligt voor de hand dat deze heren allen lid van de sociëteit 'Vereeniging' waren.

Het artikel in de Hoornsche Courant van 28 augustus 1852 sluit af met de volgende woorden: 'Eere komt dus den thans nagenoeg vergeten Sip Lim de Vries toe! Eere aan hem, die het eerst op het denkbeeld kwam, door een zoo regt nationaal feest, de inwoners van Medemblik en omstreken eenen genoeglijken dag te bezorgen, en althans op dien dag groote welvaart in de stad te brengen'.

De marine en Prins Hendrik

Zoals in de inleiding is aangestipt, wordt algemeen aangenomen dat officieren van het Koninklijk Instituut voor de Marine de harddraverij hebben opgericht. Het Instituut was van 1829 tot 1850 in Medemblik gevestigd. Deze versie van de ontstaansgeschiedenis rijmt niet met de aankondigingen in de Oprechte Haarlemsche Courant en het artikel in de Hoornsche Courant uit 1852. Dat deze informatiebronnen niet eerder een rol bij de geschiedschrijving van de harddraverij speelden, heeft grotendeels te maken met de toegankelijkheid ervan. Tegenwoordig zijn veel oude kranten gedigitaliseerd. Historisch onderzoek naar personen en gebeurtenissen begint met een simpele zoekopdracht via internet.

Bij eerder onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van de harddraverij nam de naamgeving van de vereniging een belangrijke plaats in. Verwijst 'Prins Hendrik' naar de echtgenoot van koningin Wilhelmina of naar Prins Hendrik de Zeevaarder, zoon van koning Willem II? Een vernoeming naar Prins Hendrik de Zeevaarder die in 1830 adelborst werd en carrière bij de marine maakte, sluit naadloos aan bij de veronderstelling dat marineofficieren in Medemblik de stuwende kracht achter de harddraverij waren.

Maar een vernoeming naar Prins Hendrik der Nederlanden, de echtgenoot van koningin Wilhelmina, ligt meer voor de hand. Bij de harddraverij van 1902 werd de naam 'Prins Hendrik' namelijk voor de eerste keer gebruikt.

Dat is ruim een jaar nadat Wilhelmina en haar verloofde hertog Hendrik van Mecklenburg trouwden. Na het huwelijk droeg Hendrik de titel Prins der Nederlanden en namen tal van verenigingen in Nederland de naam 'Prins Hendrik' aan: van muziekverenigingen tot schietverenigingen. In Rotterdam werd al op 15 maart 1901 een harddraverijvereniging 'Prins der Nederlanden' opgericht.

De introductie van de naam 'Prins Hendrik' viel samen met de viering van het 60-jarig bestaan van de harddraverijvereniging in Medemblik. Of hiervoor officieel toestemming is gevraagd en verleend, is niet bekend. Een recent informatieverzoek van de harddraverijvereniging aan het Koninklijk Huisarchief leverde hiervoor geen bewijs op. In ieder geval stelde de Koninklijke familie voor de jubileumeditie van de harddraverij in 1902 drie medailles beschikbaar. Een ervan, een grote bronzen, werd geschonken door Z.K.H. den Prins der Nederlanden. Dat zijn portret ook de toegangskaarten tot de harddraverij van 1902 siert, lijkt een onweerlegbaar bewijs dat de harddraverijvereniging in Medemblik haar naam dankt aan de echtgenoot van koningin Wilhelmina.

Afb.3: Toegangsbewijs voor de harddraverij uit 1902 met het portret van Prins Hendrik der Nederlanden.

Sip Lim de Vries

Terug naar koffiehuishouder Sip Lim de Vries, eigenaar van het pand Oosterhaven 20 in 1844 en oprichter van de harddraverij in Medemblik. Wat weten we van hem?

Volgens het doopboek van de gereformeerde kerk werd hij op nieuwjaarsdag 1799 geboren en negen dagen later in de Bonifaciuskerk gedoopt. De voornamen doen vermoeden dat de wortels van de familie in Friesland liggen, maar daarvoor zijn geen aanwijzingen in de archieven gevonden. Bij de ondertrouwinschrijving van zijn ouders, Jan Lim de Vries en Aaltje Griek, op 13 september 1783 staat dat beide jongelieden uit Medemblik afkomstig zijn.

Het echtpaar liet in de periode 1784-1804 11 kinderen dopen waarvan er een aantal op jonge leeftijd overleed. De naam Lim is een eigenaardig onderdeel van de naam. Van oorsprong was Lim vermoedelijk een patroniem, een vaders(voor)naam. Drie van de 11 kinderen die Jan en Aaltje lieten dopen, kregen de voornaam Lim. De naam werd in de familie dus als voornaam gebruikt. Later maakte de naam deel uit van de achternaam Lim de Vries.

Vader Jan Lim de Vries werkte als onder-constructor op de marinewerf in Medemblik. In 1827 kwam zeer plotseling een einde aan zijn leven toen hij onderweg naar de kerkdienst door een slijmberoerte werd getroffen en overleed. Hij was toen inmiddels hertrouwd en liet op 70-jarige leeftijd nog drie jonge kinderen achter.

Sip zelf trouwde in 1820 met Saartje Groot uit Midwoud, dochter van veehouder en burgemeester Fredrik Groot. Zijn schoonfamilie was kapitaalkrachtig en heeft hem vermoedelijk in staat gesteld om het koffiehuis aan de Oosterhaven uit te baten. Jacob Groot, de broer van Saartje, kocht het pand Oosterhaven 20 in 1839 waarna Sip Lim de Vries het twee jaar later van hem overnam.

Sip Lim de Vries overleed op 28 maart 1868 in Amersfoort, de woonplaats van zijn dochter Aaltje. Op de overlijdensakte staat dat Sip Lim de Vries weduwnaar van Saartje Groot was en in Hoogwoud woonde.

Tot slot

Bouwhistorisch onderzoek van een gebouw kan verrassende informatie opleveren. Dat bewijst het onderzoek naar Oosterhaven 20. Bouwsporen laten zien dat de kern van het pand uit de vroege Gouden Eeuw dateert. Maar de cultuurhistorische waarde en betekenis voor Medemblik reikt verder. In de negentiende eeuw was in het pand het koffiehuis van Sip Lim de Vries gevestigd. Dit koffiehuis speelde een belangrijke rol in de beginjaren van de harddraverij. Op basis van de huidige inzichten durf ik te stellen dat Oosterhaven 20 het geboortehuis van de Medemblikker harddraverij is.

Een raadsel blijft nog wel hoe en wanneer en door wie het oprichtingsjaar van de harddraverij (1842) ooit is vastgesteld. Krantenartikelen en andere geraadpleegde bronnen uit het midden van de negentiende eeuw vertellen dat de eerste harddraverij op de Nieuwstraat in 1844 werd verreden.

Het menselijk geheugen is kort en onbetrouwbaar, een gegeven dat een artikel in de Enkhuizer Courant van 6 september 1874 treffend illustreert: 'Bij de jongste harddraverij te Medemblik, die, als wij ons wel herinneren, daar nu voor de 31ste maal gehouden is, voor het eerst in 1843 [...]!'

Hoe dan ook, in 1892 werd in Medemblik het 50-jarig bestaan van de harddraverij uitbundig gevierd. Sindsdien is van het oprichtingsjaar niet meer afge- weken.

Peter Swart
Hoorn, mei 2017

Geraadpleegde bronnen

Delpher URL: <http://www.delpher.nl/nl/kranten>
John Brozius, West-Friesland toen en nu 15, Sport en spel, Zwolle, 2010.

Pieter Meijers en Peter Swart, Oosterhaven 20 te Medemblik: Bouwhistorisch onderzoek, Medemblik, 2014.

J. Struik en J.C. van Leverink, Historisch overzicht harddraverijvereniging 'Prins Hendrik' 1842-1982, Medemblik, 1982.

Westfries Archief, Hoorn:
Collectie Kranten.

Herkomst afbeeldingen:
Familie Brouwer, Medemblik: 1.
Noord-Hollands Archief, Haarlem: 2.
Westfries Archief, Hoorn: 3.

Simplex, Vix-Trix en King
RIJWIELEN,
en andere merken in de nieuwste
modellen voorradig.
Ook ruim voorzien van 1e kwaliteit
ONDERDEELLEN.
Sj. VAN DER ZEE,
Bondsrijwielhersteller, Medemblik.
Reparatiën spoedig
en net afgewerkt.